

ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษา An Analytical Study of Leadership and Good Governance in Educational Administration

น้ำอ้อย คำชื่น

Namooy Chumchuen

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Faculty of Social Sciences and Humanities Mahidol University

Email: namooy.khu@mahidol.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 6 มกราคม 2561

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 15 กุมภาพันธ์ 2561

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 กุมภาพันธ์ 2561

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เกี่ยวกับภาวะผู้นำกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษา เป็นเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับ สรุปได้ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำขึ้นอยู่กับ การได้รับ การศึกษาในระบบและนอกระบบ ประสบการณ์การเรียนรู้ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ส่วนผู้นำทางการ บริหารงานการศึกษาจะต้องเป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งให้มาบริหารจัดการองค์การให้บรรลุเป้าหมาย และการ ที่จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายได้ ผู้บริหารการศึกษาต้องแสดงภาวะผู้นำ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, หลักธรรมาภิบาล, การบริหารการศึกษา

Abstract

This article aims to consider about the leadership and good governance in educational administration which are very important for all levels in educational administration. It concludes that humans are born with leadership. The leadership is subject to formal and informal education, learning experiences, and responsibilities and duties whereas the leadership to educational administration must be appointed to administrate an organization achievably. Moreover, the achievement of the organization, the educational administrator must express his or her leadership.

Keywords: leadership, good governance, educational administration

1. บทนำ

ประเทศไทยในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ซึ่งอยู่ในศตวรรษที่ 21 ศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลง ศตวรรษแห่งเงื่อนไขต่างๆ มากมายที่ถูกปฏิรูปเชื่อมโยงเข้าสู่ภายใต้ระบบเดียวกันอันเป็นกติกาสากล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการองค์การสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องหาวิธีการหรือกลยุทธ์ ใหม่ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น

อีกทั้งประเทศไทยกำลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ถือได้ว่าเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีความสำคัญที่สุดต่อประเทศไทยในขณะนี้ ที่ส่งผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และการศึกษา ผู้เขียนคิดว่าไม่ว่าจะบริบทด้านใดย่อมจะส่งผลกระทบทางการศึกษาของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นการศึกษาไทยจะไปทิศทางใด คงขึ้นอยู่กับผู้นำตั้งแต่ระดับสูงที่เป็นผู้กำหนดนโยบายรัฐ ผู้วางแผน ผู้สร้างระบบ ผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ส่งต่อมาถึงผู้ปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้อยู่ในกำมือของผู้นำทั้งสิ้น การบริหารการศึกษาจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ย่อมมีผลมาจากพฤติกรรมของผู้นำที่มี “ภาวะผู้นำ” ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลในองค์กร สามารถกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานให้คนในองค์กรยอมรับและกระทำตาม ซึ่งต้องใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หรือที่เรียกว่า “หลักธรรมาภิบาล” มาใช้ใน “การบริหารการศึกษา” อันจะสามารถนำพาการศึกษาไทยไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้

ผู้เขียนมองว่ายังพบปัญหาทั้งในด้านการปรับตัวและการเตรียมความพร้อม ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาของรัฐบาลที่ขาดความชัดเจนด้านนโยบายที่จะรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ปัญหาของผู้บริหารการศึกษาที่ขาดหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งยังไม่มีมาตรการในการแก้ไข ปัญหาของครู อาจารย์ ที่ขาดจรรยาบรรณวิชาชีพและการพัฒนาศักยภาพตามภาระหน้าที่ ปัญหาของนักเรียน นักศึกษา ที่ขาดการเรียนรู้ปรับตัวเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคตอย่างเท่าทัน ที่สำคัญที่สุดคือ ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นที่ยังไม่เข้าใจเรื่องประชาคมอาเซียน ขาดมาตรการหรือแผนรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเกิดความเสียเปรียบทางด้านการศึกษา ปัญหาท้องถิ่น ซึ่งสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้ความรู้ ผลดี ผลเสีย ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ปัญหาที่ผู้เขียนได้กล่าวมาถือว่าเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องต้องมีความสำคัญซึ่งส่งผลต่อการศึกษาไทยทั้งสิ้น แล้วเราจะทำอย่างไร? ผู้นำรัฐบาลจะช่วยให้เราได้ไหม? ไม่มีใครตอบเราได้?

บางครั้งเราก็แทบจะแยกแยะคำว่า “ภาวะผู้นำ” กับ “ผู้นำ” ออกจากกันได้ยาก สำหรับตัวผู้เขียนเองนั้นได้ให้นิยามว่า “ผู้นำ” คือ ผู้ที่มีบทบาทภาระหน้าที่ตามตำแหน่ง และ “ภาวะผู้นำ” คือ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงอำนาจในการสั่งการหรืออิทธิพลของผู้นำที่กระทำต่อผู้ตาม อีกทั้งมีนักการศึกษาไทยกล่าวถึง “ภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษา” ไว้ว่า “ผู้บริหารจำเป็นต้องบูรณาการทฤษฎีในการบริหารการศึกษามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม รวมทั้งการสร้างสรรค์รูปแบบวิธีการขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพของสถาบัน การศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้การบริหารจัดการต่างๆ ในองค์กรสำเร็จลุล่วงไปได้และเกิดประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งเป็นความสามารถของผู้บริหารที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สำคัญสูงสุดของการบริหารแบบมุ่งสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารที่เน้นความรับผิดชอบ ความมีประสิทธิภาพในการบริหารงานของผู้บริหารจะพิจารณาจากผลของการทำงานที่สำเร็จลุล่วงตามที่คาดไว้เป็นหลัก ส่งผลให้ภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลและประสบความสำเร็จมีความต่างกัน ดังนั้นประสิทธิผลของกระบวนการบริหารการศึกษาก็ดี ย่อมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาด้วย” (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545, หน้า 21)

จากข้อความข้างต้นผู้เขียนพอสรุปเป็นแนวคิดไว้ว่า “ถ้าหวังจะมาเป็นผู้นำ ต้องพกภาวะผู้นำที่ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานติดตัวมาด้วย ความสำเร็จจึงจะบังเกิด”

2. ความหมายเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร (2542) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยใช้ กระบวนการต่างๆ ที่อาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตาม เป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

สุธีรา สุริยวงศ์ (2553: 220) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การมอบหมายหน้าที่ การสั่งการ การควบคุมงาน การฝึกอบรม การประสานงาน และการงบประมาณ

เลิศดาว กลั่นศรีสุข กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจเป็น การดำเนินงานของครูใหญ่ร่วมกับครูในโรงเรียน หรืออธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่างๆ ครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น จะต้องมีการดำเนินการในการ เรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดอาคารสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการ หรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัย และอื่นๆ

สรุป การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานกับผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน ทางการศึกษา ในการพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณภาพ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สังคม อารมณ์ สติปัญญา ตามเป้าหมายของสังคม

3. ภาวะผู้นำในการบริหารการศึกษา

3.1 ความหมายของผู้นำ

“ผู้นำ” (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์การ โดยมี นักการศึกษาให้ทรรศนะความหมายของผู้นำไว้ดังนี้

แม็คฟาแลนด์ (McFarland, 1979: 214-215, อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551: เว็บ บล็อก) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่างๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ประเวศ วะสี (2540) กล่าวว่า ภาวะผู้นำอาจมีได้ทั้งในผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าและผู้ที่ไม่ได้ดำรง ตำแหน่งหัวหน้า ผู้นำตามธรรมชาติในกระบวนการชุมชนจะมีหลายคน ลักษณะของภาวะผู้นำ คือ ฉลาด เป็น คนเห็นแก่ส่วนรวม เป็นคนติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นรู้เรื่อง และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยอัตโนมัติ

สรุปว่า “ผู้นำ” หมายถึง บุคคลที่ถูกแต่งตั้ง หรือได้รับการยกย่อง มีอำนาจหน้าที่เหนือผู้อื่นในองค์กร สามารถใช้อิทธิพลกำหนดพฤติกรรมและความคิดของผู้อื่น อันส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุตาม เป้าหมาย

3.2 ความหมายของภาวะผู้นำ

มีคำกล่าวของผู้นำระดับโลกและนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงได้กล่าวถึงความหมายของภาวะผู้นำไว้ดังนี้ มหาตมะ คานธี กล่าวว่า “ฉันคิดว่าภาวะผู้นำในยุคหนึ่ง หมายถึง การใช้อำนาจแต่สำหรับในปัจจุบันนี้มัน หมายถึง การเข้ากันได้ดีกับคน” (I suppose leadership at one time meant muscles; but today it means getting along with people.) (อภินิ ธรรมโน, 2552)

อับลาฮัม ลินคอล์น (ประธานาธิบดีคนที่ 16 ของสหรัฐอเมริกา) กล่าวไว้ว่า “พึงระลึกไว้เสมอว่า วิธีการสู่ความสำเร็จนั้นสำคัญกว่าสิ่งใดๆ ทั้งปวง” (Always bear in mind that your own resolution to succeed is more important than any one thing) (พงศธรันย์ พลศรีเลิศ, 2555)

จอห์น เอฟ. เคนเนดี (ประธานาธิบดีคนที่ 35 ของสหรัฐอเมริกา) กล่าวไว้ว่า “ภาวะผู้นำและการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้” (Leadership and Learning are indispensable to each other) (สถาบันวิทยาการเศรษฐกิจและการคลัง, 2554)

เจนนีเฟอร์ เอ็ม แกรนโฮล์ม (ผู้ว่าการรัฐมิชิแกนในปี 2003 ผู้หญิงคนแรก) กล่าวไว้ว่า “บางครั้งภาวะผู้นำเปรียบเสมือนการปลูกต้นไม้ซึ่งภายใต้ร่มเงาของมันผู้นำเองก็ไม่เคยมีโอกาสจะได้นั่ง” (Sometimes leadership is planting trees under whose shade you'll never sit.)

คอลลิน เพาเวลล์ (อดีตรัฐมนตรีกลาโหมของสหรัฐอเมริกา) กล่าวไว้ว่า “ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ส่วนใหญ่เลยที่เดียวต้องเป็นผู้ที่สามารถทำให้ทุกเรื่องเป็นเรื่องง่ายอีกด้วย” (Great leaders are almost always great simplifiers.)

และสุดท้าย ดอริส เคิร์นส กูตวิน ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องภาวะผู้นำไว้ว่า “ภาวะผู้นำที่ดีนั้นคือการที่คุณจะต้องถูกล้อมรอบไปด้วยคนที่มีทัศนะต่างไปจากคุณ ซึ่งสามารถแสดงออกได้ว่าเขาไม่เห็นด้วยกับคุณโดยปราศจากความกลัวการถูกโต้ตอบจากคุณ” (Good leadership requires you to surround yourself with people of diverse perspectives who can disagree with you without fear of retaliation.) (อ้างอิงใน อภิณี ธรรมโน, 2552)

ผู้นำแต่ละท่านมีภาวะผู้นำที่โดดเด่นแตกต่างกัน เช่น มหาตมะ คานธี มีความโดดเด่นด้านมนุษยสัมพันธ์ คุณธรรมจริยธรรม และสติปัญญา ส่วนคนไทยยกตัวอย่าง นายแพทย์พร พันธุ์โสธ เป็นแพทย์ที่ผันตัวมาเป็นครู สร้างมูลนิธิปัญญาทัย เป็นผู้นำทางการศึกษาทางเลือกมีความโดดเด่นด้านสติปัญญา ความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ ที่ครูและผู้ปกครองสามารถสัมผัสได้นำพาให้ผู้ปกครองเปลี่ยนความคิดและวิถีชีวิตว่า “ถ้าเราจะสอนใครให้เป็นคนดีเราต้องเป็นคนดีให้เขาเห็นก่อน”

สรุป ผู้ที่มีภาวะผู้นำ ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีปัญญา เจ้าแผนการ รักการเรียนรู้ ทำงานอย่างเป็นระบบ ต้องทำให้เรื่องทุกอย่างเป็นเรื่องง่ายได้ ทำให้ผู้ตามรู้สึกอบอุ่นและมั่นคง แม้ว่าตัวผู้นำเองอาจจะไม่เคยได้รู้สึกเช่นนั้นก็ตาม รับฟังความคิดเห็นด้วยใจที่เปิดกว้างปราศจากอคติต่อผู้ที่เห็นขัดแย้ง (ดูดี มีบุคลิกภาพ มีปัญญา หาแผนการ หมั่นเรียนรู้ เป็นระบบ จบให้ง่าย ใจต้องกว้าง รอบข้างอบอุ่น จิตใจหนักแน่นตั้งมั่นผาสุกหาทองเรื่องเขื่อนนครา ปลอ่ยให้หมาเยี่ยวรดไม่เป็นไร)

3.3 คุณลักษณะของผู้นำที่มีภาวะผู้นำ

สต็อกคิลล์ (Stogdill, 1974, อ้างถึงใน กุศลรัตน์ สิริกรรุดมพงศ์, 2553: 19) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้นำที่ดีไว้ 6 ด้าน คือ 1) ลักษณะทางกายภาพ (physical characteristics) เป็นผู้นำที่แข็งแรง มีร่างกายที่สง่างาม 2) ภูมิหลังทางสังคม (social background) เป็นผู้นำที่มีการศึกษาและสถานะทางสังคมดี 3) สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ (intelligence) เป็นผู้นำที่มีสติปัญญาสูง มีการตัดสินใจดี และมีทักษะในการสื่อสาร ความหมายและการพูด 4) บุคลิกภาพ (personality) เป็นผู้นำที่มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ มีจริยธรรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง 5) ลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (task-related characteristics) เป็นผู้นำที่มีความปรารถนาจะทำดีที่สุด ปรารถนาที่จะรับผิดชอบ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มุ่งที่งาน 6) ลักษณะทางสังคม (social characteristics) เป็นผู้นำที่มีความปรารถนาจะร่วมมือกับผู้อื่น มีเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและคนอื่น ๆ เข้าสังคมได้เก่งมีความเฉลียวฉลาดในทางสังคม

3.4 รูปแบบของภาวะผู้นำในการบริหารการศึกษา

รูปแบบภาวะผู้นำในการบริหารการศึกษาโดยทั่วไปแล้วมีการจำแนกไว้หลายประเด็นความคิด จึงมีหลากหลายรูปแบบ การศึกษาภาวะผู้นำในบริบทที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานตามภารกิจขององค์กร ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นความเชื่อของผู้บริหารที่ต้องการนำมาใช้เพื่อการนำองค์กรนั้นสู่เป้าหมาย และการศึกษาของผู้นำมีผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานภายใต้การบังคับบัญชาด้วยเช่นกัน

3.4.1 ธรรมชาติของภาวะผู้นำทางการศึกษา

การบริหารงานด้านการศึกษาต้องการนักบริหารที่มีภาวะผู้นำทางการศึกษาสูง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นนักบริหารมืออาชีพที่สามารถขับเคลื่อนให้งานด้านการศึกษา มุ่งสู่จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อสร้างและจุดประกายให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพสูงสุดตามศักยภาพขององค์กร หล่อเลี้ยงให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับโลกและท้องถิ่น (Caldwell, 2000)

3.4.2 รูปแบบของภาวะผู้นำทางการศึกษา

ภาวะผู้นำทางการศึกษามีรูปแบบที่แตกต่างไปจากภาวะผู้นำขององค์กรอื่นๆ เพราะการบริหารการศึกษาเป็นรูปแบบการบริหารที่เกี่ยวข้องกับความชำนาญการและทักษะในการจัดการด้านการศึกษา นอกจากนี้ผู้นำทางการศึกษาจะต้องมีปรัชญาของการจัดการศึกษาที่ตอบสนองการพัฒนาเยาวชนเพื่อสังคมและประเทศชาติ การจะนำองค์กรทางการศึกษาไปสู่ความสำเร็จได้จึงต้องขึ้นอยู่กับแนวทางในการบริหารจัดการเรียนการสอน ในวงการการศึกษาพบว่า รูปแบบภาวะผู้นำที่มีความหมายสำหรับการพัฒนาผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอน ได้แก่

ภาวะผู้นำแบบร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative leadership) ของเทลฟอร์ด (Telford)

รูปแบบภาวะผู้นำแบบนักบริการ (Servant leadership) ของกรีนลีฟ (Greenleaf)

รูปแบบภาวะผู้นำแบบหุ้นส่วน (Share holder leadership) ของบล็อก (Block)

รูปแบบภาวะผู้นำแบบเพื่อนแท้ (True good friend leadership) ของสุภัททา

ปิณฑะแพทย์ (สุภัททา ปิณฑะแพทย์, 2546, 2003) ซึ่งให้ความสำคัญต่อการประสานงานของผู้นำด้านการศึกษาที่มีศูนย์กลางของการพัฒนาอยู่ที่ผู้เรียน

รูปแบบภาวะผู้นำแบบประสานให้พากันไป พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต. 2540 หน้า 9-12) กล่าวไว้ว่า เป็นรูปแบบที่ใช้ความสัมพันธ์แบบประสานตัวระหว่างผู้นำและผู้ร่วมที่ไปด้วย

ในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะรูปแบบภาวะผู้นำแบบประสานให้พากันไป พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต. 2540 หน้า 9-12) ซึ่งกล่าวไว้ว่า เป็นรูปแบบที่ใช้ความสัมพันธ์แบบประสานตัวระหว่างผู้นำและผู้ร่วมที่ไปด้วย การประสานตัวกันมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 เริ่มต้นด้วยการที่ตนเองต้องมีคุณสมบัติ ความรู้และความสามารถเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่คน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในตัวผู้นำที่เชื่อว่าผู้นำจะสามารถแก้ปัญหา นำพวกเขาไปได้จนถึงจุดหมาย ซึ่งทำให้พอใจ เต็มใจ และอยากเข้าร่วมไปด้วย ความศรัทธาที่เกิดขึ้นทำให้ไม่ต้องแสดงตนว่าเป็นผู้นำแต่จะเป็นผู้นำโดยเขาอยากให้นำ

ขั้นที่ 2 ผู้นำจะต้องเริ่มทำให้ผู้ร่วมไปด้วยเกิดความมั่นใจในตนเองว่ามีศักยภาพ มีทุนแห่งความสามารถที่จะเอามาปรับจัดและพัฒนาให้สามารถทำกิจการงานได้สำเร็จ คือ สามารถเข้าร่วมไปด้วยกันได้ ให้มีความมั่นใจว่าจะร่วมไปด้วยกันได้

ขั้นที่ 3 ช่วยให้ผู้ร่วมไปด้วยกันประสานกันเอง คือชักนำให้เกิดความสามัคคีพร้อมเพรียงกันทั้งประสานมือและประสานใจซึ่งมีความสำคัญในการที่จะอยู่ร่วมกัน ซึ่งต้องการความกลมเกลียว มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมจิตร่วมคิดร่วมใจซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่ต้องการหลักธรรม

ขั้นที่ 4 ประสานคนกับสิ่งที่จะทำ หรือประสานคนกับงานนอกจากจะทำให้เขามั่นใจในตนเองแล้วต้องสร้างความมั่นใจในการทำงานด้วยหรือสิ่งที่จะทำให้ว่าสิ่งนี้ดีแน่ งานนี้จะทำให้เกิดประโยชน์สุขตามที่มุ่งหมายอย่างแท้จริง สร้างให้เขาเกิดความมั่นใจในคุณค่าของงานจนทำให้อยากทำและรักงานที่ทำซึ่งจะนำไปสู่ความตั้งใจทำงาน

ขั้นที่ 5 ประสานความตั้งใจในการทำงานให้เกิดกำลังใจในการทำงาน คือทำให้เกิดเป็นพลังใจที่ทำให้มีการขับเคลื่อน เกิดความกระตือรือร้นและตื่นตัวอยู่เสมอ ทางพุทธศาสนาเรียกว่า มีความไม่ประมาท ไม่เฉื่อยชา แม้ว่าความรักงานจะทำให้คนมีกำลังใจในการทำงานแต่บางทีถ้าไม่หนุนให้กำลังใจขึ้นไปบ้างก็อาจจะเกิดอาการเสื่อมถอยลงได้ ดังนั้นจึงต้องพยายามคงไว้ทั้งความรักงาน ตั้งใจทำงานและกำลังใจเข้มแข็งที่จะสู้งาน บุกฝ่าไปข้างหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ท้อถอยและไม่ท้อแท้

ขั้นที่ 6 ประสานประโยชน์สุขแก่คนที่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือคนที่ร่วมไปด้วยกัน ดังนั้นผู้นำต้องพยายามให้คนที่ร่วมงานร่วมอยู่ได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ไม่ใช่แต่เพียงให้เขาสะละกำลังร่วมทำงาน แต่จะต้องหาวิธีการส่งเสริมสนับสนุนเอื้อโอกาสให้เขาได้พัฒนาให้เกิดความเจริญแก่ตนเองซึ่งจะเป็นผลย้อนกลับทำให้มาสู่องค์การเพราะเมื่อเขาเก่งขึ้น ดีขึ้น ก็จะสามารถทำงานได้ดีขึ้น มีความสุขมากขึ้นมีชีวิตที่ดีงาม บรรลุผลประโยชน์อย่างแท้จริง

รูปแบบภาวะผู้นำของพระธรรมปิฎกนี้เป็นภาวะผู้นำที่นำหลักธรรมที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์มีความสุขในการทำงานและสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนให้แก่ชีวิตด้วย เป็นการให้ผู้นำสร้างความศรัทธาและความเชื่อต่อผู้นำและต่อผู้ร่วมไปด้วยกันจึงเป็นรูปแบบที่สร้างความสมดุลต่อภาวะผู้นำและผู้ตาม

รูปแบบของความเป็นผู้นำทางการศึกษาอาจต้องมีการผสมผสานกับรูปแบบภาวะผู้นำแบบต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการนำสถาบันการศึกษาให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าและเป็นที่น่าเชื่อถือ ผู้นำทางการศึกษา คือ ผู้นำของผู้ใต้บังคับบัญชา นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชุมชน การเป็นผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือจะสามารถนำการพัฒนามาสู่เยาวชนและบุคคลในชุมชนได้

4. หลักธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษา

การบริหารในระบอบราชอาณาจักรไทยนั้น ได้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 โดยให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้ (มาตรา 5) ในหมวด 1 ซึ่งว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี มาตรา 6 กล่าวไว้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมายดังต่อไปนี้

- (1) เกิดประโยชน์สุขของประชา
- (2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
- (3) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- (4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น
- (5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
- (6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
- (7) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้จัดทำคู่มือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 เพื่อสะท้อนภาพของการบริหารจัดการที่ดีในองค์กรไว้เป็นแนวทางยึดถือปฏิบัติ คำว่าหลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี มีคำที่ใช้เรียกทั่วไปว่า หลักธรรมาภิบาล หรือหลักธรรมรัฐ (Good

Governance) หลักการนี้ต้องการให้นักบริหารยึดถือความเป็นธรรมมุ่งเน้นการทำงานที่ก่อให้เกิดผลอย่างเต็มศักยภาพ

4.1 ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

หากกล่าวถึงธรรมาภิบาลแล้วย่อม หมายถึง หลักการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ที่องค์กรควรจะนำมาปรับใช้ ธรรมาภิบาล เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตคือธรรมกับอภิบาล ซึ่งมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับธรรมาภิบาลไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้คำนิยามไว้ดังนี้ ธรรม: คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริงความถูกต้อง ความยุติธรรม กฎ กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งทั้งหลาย อภิบาล: บำรุงรักษา ปกครอง ปกป้อง หรือคุ้มครอง ดังนั้น ธรรมาภิบาลจึงมีความหมายตามนัยนี้ว่า “วิธีการปกครองที่ไปสู่ความดีงามที่ยั่งยืน อันได้แก่ความรุ่งเรืองและความผาสุกของปวงชนทั้งปวง”

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช (2543) ได้ให้ความหมายหลักธรรมาภิบาล หรือการจัดการที่ดี โดยหลักสากลประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

ความรับผิดชอบต่อสาธารณะชน หมายถึง การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

ความโปร่งใส หมายถึง สาธารณะชนสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้

ความมั่นใจ หมายถึง การมีหลักการที่แน่นอน เป็นธรรมที่ทำให้สาธารณะชนมั่นใจ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในด้านกิจการของรัฐ

ธีรยุทธ บุญมี (2541) ชี้ว่า ความคิดธรรมรัฐเป็นการมอบอำนาจการเมือง การปกครองแบบใหม่ที่แข่งต่อตายตัว แต่ให้ปฏิสัมพันธ์กับภาคประชาชนและให้มีลักษณะแยกย่อยมากขึ้นแนวคิดธรรมรัฐ คือ การเป็นหุ้นส่วนกันในการบริหารและปกครองประเทศโดยรัฐประชาชนและเอกชน ซึ่งกระบวนการอันนี้จะก่อให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนดี ซึ่งแนวคิดนี้เกิดจากการที่ประชาชนเห็นว่า ระบบราชการล้าหลัง ทุกส่วนต้องการการปฏิรูป ต้องมีการปรับโครงสร้างราชการให้ดีขึ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและประชาชนต้องการให้มีการตรวจสอบโดยสื่อมวลชน และนักวิชาการ

สรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล หมายถึงหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี กระบวนการในการบริหารจัดการก่อให้เกิดความเป็นธรรม ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

4.2 ความสำคัญของหลักธรรมาภิบาล

1. เป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม

2. ถ้ามีธรรมาภิบาลในทุกระดับจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนโดยมีคนเป็นศูนย์กลางที่แท้จริง

ธรรมาภิบาล ช่วยลด บรรเทา หรือแก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์กร

ธรรมาภิบาลจะช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็งในทุกด้านทั้งทางคุณค่าและจิตสำนึกทางสังคม

ธรรมาภิบาลจะช่วยลดปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง

เป็นแนวคิดที่เกื้อหนุนสังคมประชาธิปไตยจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมีการตรวจสอบการทำงาน

ช่วยให้ระบบบริหารของรัฐมีความยุติธรรมเป็นที่น่าเชื่อถือ หลักธรรมาภิบาลกลายเป็นมาตรฐานสากลที่บ่งชี้ถึงระดับการพัฒนาของประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หากสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นได้ย่อมหมายถึงการได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากสังคมระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น

4.3 องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล

หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาลนั้นมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2544)

1. หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกา และการปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรม ของสมาชิก

ผู้บริหารที่ใช้หลักนิติธรรมในการบริหารจัดการจะยึด กฎ ระเบียบของทางราชการอย่างเคร่งครัด เช่น มีการควบคุมดูแลให้ข้าราชการและบุคลากรทุกคนมาทำงานตรงเวลา มีการให้บริการแก่นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เข้ามาติดต่อราชการอย่างเสมอภาคกัน เป็นต้น

2. หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

ในระดับองค์กร หมายถึง การที่ผู้บริหารต้องยึดถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดี โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผย

ในการให้ข่าวสารข้อมูลนั้นต้องให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และต้องกระทำอย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การปรึกษาหารือ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นต้องการให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในข้อตกลงที่กระทำร่วมกัน เป็นการกำหนดมติร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญของประเทศและปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง

5. หลักความรับผิดชอบต่อ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลงานการกระทำของตน

รัฐมีหน้าที่เช่นเดียวกันกับประชาชนทุกคนที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อความสงบสุขร่มเย็นของประเทศ และความดำรงไว้ของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และร่วมกันบำรุงรักษาสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ของบ้านเมือง

6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรที่จำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติได้สมบูรณ์ยั่งยืน

รัฐต้องบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยรวม และต้องสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขและใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่า

4.4 หลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา

เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการบ่งบอกแนวทางในการบริหารจัดการ ดังนี้

(1) การกระจายอำนาจ เป็นหลักการที่มุ่งให้มีการควบคุมดูแลและร่วมกันให้อำนาจการบริหารงานเพื่อให้เกิดทีมงาน

(2) การมีส่วนร่วม เป็นหลักให้มีการปรึกษาหารือ มีการสื่อสารและร่วมกันพิจารณาเพื่อศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้ ภายใต้การยอมรับร่วมกัน และ

(3) การประกันคุณภาพ เป็นหลักที่มุ่งผลลัพธ์ที่สามารถนำมาประเมินด้วยตัวชี้วัดเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา

ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการด้านการศึกษา มีความสอดคล้องกันในหลักการดังกล่าวสำนักงานปฏิรูปการศึกษาจึงได้นำมาเป็นเจตนารมณ์ให้นักบริหารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ 9 หลัก ดังนี้

1. หลักประสิทธิภาพ หมายความว่า จุดเน้นของการบริหารอยู่ที่เป้าหมายผลงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเอกภาพ และมาตรฐานคุณภาพของการศึกษา นั่นคือ นักบริหารต้องกำหนดเป้าหมายของผลงานที่ชัดเจน สามารถวัดและประเมินได้ ในเชิงปริมาณและคุณภาพ ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้

2. หลักประสิทธิภาพ หมายความว่า การปฏิบัติงานต้องมีความ ถูกต้อง รวดเร็ว คล่องตัวและการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินการความมีประสิทธิภาพสามารถวัดได้จากปริมาณงานและคุณภาพของงานเปรียบเทียบกับทรัพยากรที่สูญเสีย และความพึงพอใจของลูกค้า

3. หลักความคุ้มค่า หมายความว่า การใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานนั้นก่อให้เกิดผลดี มีความค่ากับเงินงบประมาณที่ลงทุน มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

4. หลักการเปิดเผยโปร่งใส หมายความว่า กระบวนการทำงานต้องเป็นที่รับรู้รับทราบของผู้ที่เกี่ยวข้องตามระดับความจำเป็น เรื่องใดที่ส่งผลกระทบต่อผู้ใดต้องให้ผู้นั้นได้มีโอกาสรับทราบข้อมูล การทำงานทุกขั้นตอนต้องวางอยู่บนหลักการของเหตุผลมีข้อมูลสนับสนุนที่ตรวจสอบได้ การเปิดเผยข้อมูลมีความจำเป็นต้องระวังมิให้เกิดผลกระทบในทางเสียหายต่อผู้อื่นหรือล่วงละเมิดสิทธิส่วนตัว

5. หลักความรับผิดชอบ คำว่ารับผิดชอบมีความหมาย 2 ประการ คือ ประการแรก เป็นการรับผิดชอบโดยเป็นผู้กระทำ ซึ่งต้องมีการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงให้ทำและประการที่สอง คือ ความรับผิดชอบตามบทบาทและหน้าที่ในการกำกับดูแลเป็นการรับผิดชอบทั้งกระบวนการและผลงานที่เกิดขึ้น

6. หลักความเป็นธรรม หมายความว่า เป็นธรรมทั้งในระดับบุคคล สังคม และประเทศชาติหลักเกณฑ์และรูปแบบวิธีการบริหารงานบุคคลต้องมีความเสมอภาค ไม่มีการกีดกัน ไม่เลือกปฏิบัติหรือเอื้อประโยชน์ให้แก่บุคคลเฉพาะกลุ่ม และปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติด้วย

7. หลักการมีส่วนร่วม หมายความว่า การบริหารจัดการควรให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมตัดสินใจ อาจมีส่วนร่วมในรูปแบบของตัวแทนหรือคณะกรรมการ การแสดงความคิดเห็นและการให้ความสนับสนุน ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำการ และเป็นสิ่งที่สามารถจัดข้อขัดแย้งได้

8. หลักการมอบอำนาจ หมายความว่า ให้มีอิสระในการตัดสินใจในบางเรื่องและในงานบางอย่างการมอบหมายทำให้ผู้ได้รับการมอบหมายสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องภายใต้ดุลยพินิจของ

ตน เช่น การมอบอำนาจในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ครู หรือการมอบอำนาจการบริหารจัดการให้แก่ผู้อำนวยการ เป็นต้น การมอบอำนาจมีกรอบของอำนาจที่มอบหมายด้วย

9. หลักความเป็นอิสระและความรับผิดชอบของผู้บริหารหมายความว่า เมื่อได้รับการมอบอำนาจแล้ว การบริหารจัดการที่ดีต้องสามารถทำให้งานนั้นถูกต้องตามระเบียบและในขณะเดียวกันก็มีความสะดวกคล่องตัวในการทำงานความเป็นอิสระในการบริหารจัดการงานที่ได้รับการมอบอำนาจนั้นเป็นการวางระดับชั้นของความสำคัญของงานได้ด้วย เนื่องจากมีกรอบของการมอบหมายและเป้าหมายที่เป็นผลลัพธ์ของงาน

หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีนี้ทำให้นักบริหารได้ตระหนักถึงคุณค่าของการเป็นนักบริหารมืออาชีพที่เพียบพร้อมไปด้วย ความรู้ความสามารถและความมีคุณธรรมจริยธรรมในอาชีพที่ตนยึดมั่นว่าเป็นผู้ที่เปี่ยมมืออาชีพ

4.5 หลักธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษา

หลักธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษา การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม ทางการศึกษา นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ในการปฏิรูปการศึกษา ตามเจตนารมณ์แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 เพราะจะช่วยให้มีคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา/หน่วยงานทางการศึกษา และบริหารจัดการโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ อาทิ การสร้างหลักสูตรอันเหมาะสมของท้องถิ่นที่ทันสมัย ทันโลก ผสมผสานกับภูมิปัญญาของท้องถิ่น สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน (People Needed) ทำให้เกิดการประหยัดการใช้ทรัพยากร ในด้านต่างๆ อาทิ ทรัพยากรบุคคลงบประมาณ เพราะทุกภาคส่วนร่วมพัฒนาโดยเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในความรับผิดชอบ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ผลจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ มีผลทำให้การจัดการศึกษาในท้องถิ่นดีขึ้น สอดคล้องกับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 กล่าวไว้ใน ข้อ 4 หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ที่ระบุไว้ในข้อย่อย 4.2 ว่าในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ คือ 1. หลักนิติธรรม 2. หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ และ 6. หลักความคุ้มค่าคุ้มทุน โดยเฉพาะหลักการมีส่วนร่วม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรือ อื่น ๆ และข้อ 6 แนวทางปฏิบัติในข้อย่อย 6.3 เร่งรัดให้เกิดการปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงในการบริหารภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูประบบราชการ และการปฏิรูปการศึกษา

5. บทสรุป

มนุษย์เรานั้นทุกคนเกิดมาพร้อมกับภาวะผู้นำ ซึ่งภาวะผู้นำจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การได้รับการศึกษาทั้งจากในระบบและนอกระบบ จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่หล่อหลอมแต่ละคนจะนำภาวะผู้นำมาใช้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ตำแหน่งหน้าที่การงานที่ตนได้รับจากหน่วยงานหรือสังคม ส่วนผู้นำทางการบริหารงานการศึกษานั้นจะต้องเป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานให้มาบริหารจัดการองค์การให้บรรลุเป้าหมาย และการที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้นั้นผู้บริหารต้องแสดงภาวะผู้นำใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการให้บุคลากรในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบและหน่วยงานอื่นยินดีที่จะให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวก ในการบริหารจัดการจะต้องใช้หลักธรรมาภิบาล เราต้องการให้การศึกษาไทยพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ผู้นำที่มีภาวะผู้นำบริหารการศึกษายึดหลักธรรมาภิบาลนี้แหละจะเป็นที่พึ่งทางการศึกษาของไทย

ท้ายสุดนี้ ขออัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ตรัสไว้ ซึ่งผู้บริหารที่ต้องการเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษาควรตระหนักไว้ดังนี้ "ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ..ไม่มีใครที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมดการทำให้บ้านเมืองมีความ ปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดีหากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวาย" (พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช, 2512)

บรรณานุกรม

- กาญจนา สิริวงศาพรรณ. (2550). **ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุลรัศมี สิริกรุดิพงษ์. (2553). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำผู้บริหารกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ของครูโรงเรียนในเครือสารสาสน์**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยอนันต์ สมุทรวานิช. (2543). **ธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้าน สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: เดือนตุลาการพิมพ์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541). **ธรรมนูญแห่งชาติ ยุทธศาสตร์กฎหมายประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.
- ประยุทธ์ ปยุตโต. (พระธรรมปิฎก, 2540). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ประเวศ วสี. (2540). **ภาวะผู้นำ: พยาธิสภาพในสังคมไทยและวิธีแก้ไข**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ไทย
- พงศ์ศรันย์ พลศรีเลิศ. (2557). **สร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงในองค์กร**. (ออนไลน์). <http://phongzahrun.wordpress.com/2012/05/15/สร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลง>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อ วันที่ 5 กันยายน 2557.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.**
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, วิบูลย์ ไทวณะบุตร. (2542). **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2557). **ความหมายของผู้นำ**. <http://www.gotoknow.org/posts/201434>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2557.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). **ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542.**
- เลิศดาว กลิ่นศรีสุข. (2557). **การบริหารการศึกษา**. (ออนไลน์). <http://www.gotoknow.org/posts/403387>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2557.
- ศจี อนันต์นพคุณ. (2542). **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ**. สงขลา: ชลบุตรกราฟฟิก.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545). **ภาวะผู้นำของคณบดีในสถาบันราชภัฏ: การแสวงหาและแนวทางการ พัฒนา**. สกลนคร: สถาบันราชภัฏสกลนคร.
- สถาบันวิทยาการเศรษฐกิจและการคลัง. (2557). **คำคมจาก John F. Kennedy**. (ออนไลน์). http://www.efa.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=341:2011-07-19&catid=50:tuesday-&Itemid=152. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2557.
- สุธีรา สุริยวงศ์. (2553). **มนุษย์สัมพันธ์ในการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีจำกัด.

อภิญญา ธรรมโน. (2556). **วันนี้ท่านเป็นผู้นำที่ดีหรือยัง?**. ใน Reader's Digest, ฉบับเดือนมีนาคม 2009
คอลัมน์ Quotes. <http://www.oknation.net/blog/thaitraining/2009/04/02/entry-2>. เข้าถึง
ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2556.